

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра економіки природокористування та економічної теорії

Наталія Матвійчук

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

Луцьк
2016

УДК 33:502.171(072)

ББК 65.28я73-9

М 34

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 16 березня 2016 р.).

Рецензенти: *Жмурко Н. В.* – к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка

Стрішенець О. М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки природокористування та економічної теорії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Матвійчук Н. М.

М 34 Економічні основи ресурсозбереження: методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи / Наталія Миколаївна Матвійчук – Луцьк: Вид-во «Вежа», 2016. – 33 с.

Методичні вказівки розроблені з метою надання допомоги студентам в організації роботи по підготовці до практичних занять та самостійної роботи. Вони містять перелік питань, які виносяться на самостійне опрацювання та практичні заняття, ключові терміни кожної теми, питання для самоконтролю, питання для підсумкового контролю та список рекомендованої літератури.

Рекомендовано студентам 6 курсу спеціальності «Економіка довкілля і природних ресурсів» денної форми навчання.

УДК 33:502.171(072)

ББК 65.28я73-9

© Матвійчук Н. М., 2016

© Східноєвропейський національний університету імені Лесі Українки, 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Загальні вимоги до проведення практичних занять	4
2. Завдання на практичні заняття	5
Практичне заняття 1 «Фактори та напрямки ресурсозбереження».....	5
Практичне заняття 2 «Якісний та кількісний аналіз наслідків ресурсозберігаючої діяльності».....	7
Практичне заняття 3 «Оцінка економічної ефективності ресурсозберігаючих заходів».....	9
Практичне заняття 4 «Еколого-економічний механізм управління ресурсозбереженням».....	12
Практичне заняття 5 «Мотивація впровадження ресурсозберігаючих заходів».....	14
Практичне заняття 6 «Інформаційна система управління ресурсозбереженням на підприємстві».....	16
Практичне заняття 7 «Моніторинг ресурсозберігаючих процесів території».....	19
Практичне заняття 8 «Механізми управління ресурсозбереженням у розвинених країнах», Практичне заняття 9 «Проблеми управління раціональним ресурсовикористанням в Україні».....	22
Практичне заняття 10 «Розвиток ринку ресурсозбереження в Україні».....	23
3. Загальні вимоги до самостійної роботи.....	26
4. Завдання для самостійної роботи.....	26
5. Питання для підсумкового контролю.....	28
6. Оцінювання.....	30
7. Основна рекомендована література.....	32

Вступ

Економічні основи ресурсозбереження є важливою дисципліною для студентів спеціальності «економіка довкілля і природних ресурсів», яка дозволяє сформулювати цілісне бачення системи заходів щодо ресурсозбереження в національній економіці. **Предметом** вивчення навчальної дисципліни є особливості функціонування фінансово-економічного механізму ресурсозбереження як основи економічного розвитку підприємств, регіонів, держави, види, напрямки ресурсозберігаючої діяльності, оцінка її ефективності та моніторинг ресурсозберігаючих заходів.

Вивчення дисципліни „Економічні основи ресурсозбереження” для студентів спеціальності «економіка довкілля і природних ресурсів» передбачає 20 годин практичних занять та 72 год. самостійної роботи.

1. Загальні вимоги до підготовки до практичних занять

Підготовка до практичних занять полягає в опрацюванні студентом перелічених тем відповідно до визначеного плану та передбачає використання конспекту лекцій і рекомендованої літератури. Під час підготовки до практичного заняття студент має розглянути ключові поняття й використати їх при розгляді відповідного питання. З метою кращого закріплення матеріалу необхідно опрацювати питання для самоконтролю й продумати аргументовану відповідь на запропоновані теми для обговорення. У випадку виникнення труднощів студент може звернутися за консультацією до викладача.

Практичні заняття мають на меті сприяти більш повному засвоєнню та закріпленню теоретичних знань і набуттю студентами практичних навичок із проведення економічного аналізу ресурсозберігаючих заходів на різних рівнях господарювання, виявлення та вирішення проблем економіки ресурсозбереження з урахуванням об'єктивних ринкових регуляторів, суб'єктивних державних важелів, екологічних та соціальних факторів розвитку, господарської ініціативи самостійних підприємств у сфері управління ресурсозбереженням.

2. Завдання на практичні заняття

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи ресурсозбереження в економіці

Практичне заняття № 1

ФАКТОРИ ТА НАПРЯМКИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

План

1. Фактори підвищення ресурсоефективності економічних процесів.
2. Класифікація ресурсозберігаючої діяльності за видами ресурсів, що зберігаються.
3. Класифікація ресурсозберігаючої діяльності за змістом процесів, що відбуваються.
4. Класифікація ресурсозберігаючої діяльності за масштабами дії.
5. Класифікація ресурсозберігаючих процесів за обсягами фінансування та результатами.
6. Класифікація ресурсозберігаючих процесів за стадіями життєвого циклу продукції.
7. Напрямки ресурсозбереження.
8. Процеси ресурсозбереження за можливостями реалізації.
9. Види ресурсозберігаючого потенціалу.

Основні поняття та терміни:

Ресурсозбереження. Ресурсоефективність. Ресурсозберігаюча діяльність. Ресурсозберігаючі процеси. Ресурсозберігаючий потенціал. Конструктивне ресурсозбереження. Деструктивне ресурсозбереження.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте напрямки класифікації ресурсозберігаючої діяльності.
2. Як класифікуються ресурсозберігаючі процеси за видами ресурсів, що зберігаються?
3. Розкрийте класифікацію ресурсозберігаючої діяльності за змістом процесів, що відбуваються.
4. Назвіть та охарактеризуйте види ресурсозберігаючого потенціалу.
5. Розкрийте класифікацію ресурсозберігаючої діяльності за масштабами дії.
6. Як класифікуються ресурсозберігаючі процеси за обсягами фінансування та результатами?
7. Як класифікуються ресурсозберігаючі процеси за стадіями життєвого циклу ресурсу? Розкрийте їх зміст на кожній стадії циклу.
8. У чому полягають особливості ресурсозберігаючих процесів на стадіях життєвого циклу продукції?
9. Як класифікуються ресурсозберігаючі процеси за спрямованістю наслідків ресурсозберігаючої діяльності? Що таке конструктивне та деструктивне ресурсозбереження?

Теми доповідей:

1. Еколого-економічні результати застосування ресурсозбереження у різних

галузях економік розвинених країн.

2. Концепції «фактора 4», «фактора 10», «фактора X», «нульових відходів» та результати їх застосування у розвинених країнах світу.

3. «Ефект бумеранга»: наслідки та шляхи нейтралізації.

4. Ринок екологоорієнтованих інновацій та його розвиток.

Задачі:

1. Продуктивність виробництва енергоресурсів у країні може бути підвищена у декілька етапів:

- нове покоління електростанцій, на яких використовуються так звані газові турбіни з комбінованим циклом, може підвищити повний ККД з 34-40% щонайменше до 50-55% (ККД станцій, які застосовують дану технологію, становить 60%, а у перспективі може становити і 65%). Це означає, що для виробництва 1 кВтгод на електростанції необхідно спалити палива на 28% менше;

- комбінуючи отримання тепла та електроенергії і встановивши оптимізовані газові котли, можна в середньому отримати ще 25%, необхідних для задоволення типових потреб в електроенергії та теплі. Тоді залишиться 75% від поточного споживання;

- проведення достатньо скромних заходів із покращання ізоляції і підвищення ефективності електроприладів дасть ще 33%, скоротивши первісне споживання до 67%;

- типовим сільським господарствам вдасться зменшити витрати енергії на 7% і на 3% завдяки покращеним регуляторам, що дасть економію у 10%;

- додаткові 20% у сумарну економію енергії можуть внести відновлювані джерела, наприклад, використання біомаси і біогазу, невеликі гідроелектростанції, енергія вітру.

На скільки зменшаться потреби в електроенергії, що виробляється вугільними, атомними та великими гідроелектростанціями? Чи буде розрахунок таким самим для країн, що розвиваються, чи необхідно його коректувати?

2. Розрахуйте суму прямої, непрямой й загальної економії ресурсів на підприємстві за 1 рік, якщо в результаті реалізації енергозберігаючого проекту (модернізація технологічної лінії) рівень енергетичних витрат на виробництво одиниці продукції знизився на 20%, а витрати на зберігання й транспортування готової продукції - на 7%. Місячний обсяг виробництва продукції становив 10 тис. од., питомі енергетичні витрати - 2,7 грн. Щомісячні витрати на зберігання й транспортування готової продукції становлять 18 тис. грн.

3. Розрахуйте суму річної економії ресурсів у результаті модернізації котельні на підприємстві, якщо витрати на покупку природного газу знизилися на 30%, рівень витоків води зменшився на 25%, величина щорічних природоохоронних платежів скоротилася на 1500 грн. Вихідні річні витрати на покупку природного газу для котельні на підприємстві становили 14,8 млн грн, витрати, пов'язані з витоками води - 70 тис. грн.

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Мельник Т. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения : [монографія] / Т. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник; под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.
3. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551с.
4. Сотник І. М. Економічні основи ресурсозбереження : [навч. посіб.] / І.М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2013. – 284 с.
5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.

Практичне заняття № 2 **ЯКІСНИЙ ТА КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ** **РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

План

1. Ефекти ресурсозбереження та їх види.
2. Ефекти ресурсозбереження за формою зовнішнього прояву та залежно від лага часу.
3. Ефекти ресурсозбереження за можливостями кількісного виміру та широтою охоплення.
4. Види ефектів ресурсозбереження за видами результатів та видами ресурсів, які заощаджуються.
5. Види ефектів ресурсозбереження за споживачами (реципієнтами).
6. Класифікація ефектів ресурсозбереження за стадіями життєвого циклу ресурсу, який заощаджується.
7. Позитивні та негативні аспекти ресурсозбереження.
8. Показники ефективності ресурсовикористання.

Основні поняття та терміни:

Ефект ресурсозбереження. Реципієнти ресурсозбереження. Позитивні аспекти ресурсозбереження. Негативні аспекти ресурсозбереження. Ефективність ресурсовикористання. Природоємність. Ресурсоємність. Ресурсомісткість. Ресурсоощадність. Збиткоємність. Екологоємність. Екологічний слід. Ресурсовіддача. Екоефективність.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке ефект ресурсозберігаючих заходів? За якими ознаками класифікуються ефекти ресурсозбереження?
2. Як поділяються ефекти ресурсозбереження за формою зовнішнього прояву та залежно від лага часу?
3. Охарактеризуйте класифікації ефектів ресурсозбереження за можливостями кількісного виміру та широтою охоплення.

4. Розкрийте сутність класифікацій ефектів ресурсозбереження за видами результатів та видами ресурсів, які заощаджуються.
5. Як поділяються ефекти ресурсозбереження за споживачами (реципієнтами)? Охарактеризуйте класифікацію ефектів ресурсозбереження за стадіями життєвого циклу ресурсу, який заощаджується.
6. Дайте узагальнюючу характеристику позитивним аспектам ресурсозберігаючої діяльності. Розкрийте сутність негативних наслідків ресурсозбереження.
7. Що таке природоємність? Який порядок розрахунку даного показника?
8. Дайте визначення ресурсоємності. Чим відрізняються від ресурсоємності ресурсомісткість та ресурсоощадність?
9. Охарактеризуйте поняття та порядок розрахунку збиткоємності, екологоємності, екологічного сліду.
10. Що таке ресурсовіддача? Як розраховуються екоефективність та її похідні?
11. Розкрийте сутність та особливості розрахунку комбінованих показників ресурсовикористання.

Теми доповідей:

1. Інституціональний фактор та його вплив на ресурсозберігаючі процеси.
2. Глобалізація та її вплив на ресурсозберігаючі процеси.
3. Тінізація економіки та її вплив на ресурсоємність ВВП країни.

Задачі:

1. Визначте теоретичний, технічно можливий та економічно доцільний ресурсозберігаючі потенціали регіону, якщо фактично досягнуті обсяги економії ресурсів за минулий період у регіоні становили 1090 тис. т умовного палива або 38,2% від теоретичного потенціалу ресурсозбереження. Технічно можливий потенціал менше теоретичного на 25%, а економічно доцільний потенціал ресурсозбереження становить 85% від технічно можливого.

2. Удосконалення конструкції морозильного агрегату, що випускається підприємством, дозволило знизити питомі витрати на його виробництво на 580 грн. Реалізація морозильника у торговельній мережі гарантовано дає торговельному агенту 10% зростання прибутку, середній рівень якого становить 350 грн на одиницю продукції. Експлуатація даної моделі споживачем дозволить заощадити йому 8250 грн на електроенергії упродовж нормативного терміну служби агрегату. Виділіть суб'єктів ресурсозбереження і розрахуйте економічні ефекти, одержувані кожним суб'єктом окремо та їх групою в цілому.

3. Як зміниться сукупна продуктивність факторів виробництва, якщо відомо, що обсяг випуску товарної продукції поточного і базисного періодів дорівнює відповідно 12500 та 12000 одиниць, а витрати ресурсних факторів становили 150500 та 160000 грн?

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Мельник Т. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения : [монографія] / Т. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник; под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.
3. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551с.
4. Сотник І. М. Економічні основи ресурсозбереження : [навч. посіб.] / І.М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2013. – 284 с.
5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.

Практичне заняття № 3 **ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ** **РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ЗАХОДІВ**

План

1. Проблеми оцінки економічної ефективності ресурсозбереження з урахуванням соціальних та екологічних факторів.
2. Економічна ефективність ресурсозберігаючих заходів на макроекономічному та регіональному рівнях.
3. Економічна ефективність ресурсозбереження на рівні підприємства.

Основні поняття та терміни:

Соціо-еколого-економічна оцінка ефективності ресурсозберігаючих заходів на регіональному рівні. Соціо-еколого-економічна оцінка ефективності ресурсозберігаючих заходів на макроекономічному рівні. Ресурсоємність ВВП. Екологоємність ВВП. Інтегральний економічний ефект. Сукупний ефект ресурсозбереження на державному рівні. Сукупний ефект ресурсозбереження на регіональному рівні. Повний ефект ресурсозбереження на макрорівні. Соціо-еколого-економічна оцінка ефективності ресурсозберігаючих заходів на рівні підприємства. Повна ресурсоємність продукції.

Питання для самоконтролю:

1. Які показники застосовуються для соціо-еколого-економічної оцінки ефективності ресурсозберігаючих заходів на регіональному та макроекономічному рівнях?
2. Як здійснюється оцінка соціо-еколого-економічної ефективності ресурсозбереження на основі аналізу динаміки показників ресурсо- та екологоємності ВВП?
3. Як розраховується інтегральний економічний ефект та ефективність ресурсозбереження на макрорівні?
4. Розкрийте методику розрахунку сукупного ефекту ресурсозбереження на державному та регіональному рівнях.

5. Як здійснюється розрахунок повного ефекту ресурсозбереження на макрорівні?

6. Які підходи на сучасному етапі застосовуються для оцінювання соціо-еколого-економічної ефективності ресурсозбереження на рівні підприємства?

7. Як здійснюється оцінка еколого-економічної ефективності ресурсозбереження на підприємстві на основі визначення зміни повної ресурсоемності продукції?

8. Як обчислюється економічний ефект ресурсозбереження на основі економії ресурсів на підприємстві?

9. Як здійснюється розрахунок коефіцієнта прибутковості ресурсозбереження на підприємстві?

Теми доповідей:

1. Національні законодавчі і нормативні акти у галузі ресурсозбереження й охорони навколишнього природного середовища.

2. Стандартизація ресурсоспоживання та її розвиток в Україні.

3. Екологічна сертифікація та її розвиток в Україні.

4. Екологічна та енергетична паспортизація господарських об'єктів.

Задачі:

1. Норматив дисконтування становить 10%. З Розрахуйте коефіцієнт прибутковості ресурсозбереження для монономенклатурного виробництва, виходячи з таких даних:

- рентабельність продукції становить 15%;
- загальна собівартість одиниці продукції становить 457 грн;
- вартість енергетичних ресурсів у загальному обсязі собівартості становить 110 грн;
- вартість матеріалів у загальному обсязі собівартості становить 135 грн;
- вартість сировини у загальному обсязі собівартості становить 42 грн;
- витрати енергетичних ресурсів на одиницю продукції внаслідок впровадження ресурсозберігаючих заходів знизилися на 27,7 грн;
- витрати матеріалів на одиницю продукції внаслідок впровадження ресурсозберігаючих заходів знизилися на 48,2 грн;
- витрати сировини на одиницю продукції внаслідок впровадження ресурсозберігаючих заходів знизилися на 12,5 грн.

Зробіть необхідні висновки.

2. Розрахуйте інтегральний ефект ресурсозбереження за стадіями життєвого циклу ресурсу у результаті скорочення обсягів фактичного водоспоживання підприємством на 500 м³/місяць (ціна за 1 м³ води становить 8 грн). Зменшення водоспоживання спричинило зниження обсягів водоподачі водопостачальною організацією (економія витрат становила 980 грн/міс.), скорочення витрат на транспортування води (на 170 грн/міс.), а також економію витрат із водовідведення (760 грн/міс.).

3. Розрахуйте річний еколого-економічний ефект ресурсозбереження на підприємстві, якщо відомі такі дані:

- кількість зекономлених енергетичних ресурсів на підприємстві внаслідок впровадження ресурсозберігаючого заходу становить 100 од.;
- кількість зекономлених інших матеріальних ресурсів на підприємстві внаслідок впровадження ресурсозберігаючого заходу становить 180 од.;
- ціни одиниці енергетичного ресурсу становить 210 грн/од., для решти зекономлених ресурсів - 110 грн/од.;
- відвернений економічний збиток у результаті впровадження ресурсозберігаючих заходів становить 48% від суми всіх зекономлених ресурсів, при цьому через екологічні платежі підприємства відшкодовується 18% такого збитку;
- загальне збільшення суми амортизаційних відрахувань, обумовлене додатковими капітальними вкладеннями у ресурсозберігаючі заходи становить 43 тис. грн;
- внаслідок реалізації ресурсозберігаючих заходів відбулося зниження річної кількості надзвичайних ситуацій техногенного характеру на підприємстві порівняно з минулим роком на 2 випадки;
- середній рівень збитків від однієї надзвичайної ситуації техногенного характеру на виробництві з урахуванням збитків від забруднення довкілля становить 10 тис. грн.

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Мельник Т. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения : [монографія] / Т. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник; под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.
3. Петренко І. Енергоефективність в Україні. Підсумки року / І. Петренко // ЭСКО. – 2011. – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [//http://journal.esco.co.ua/2011_4/art045.htm](http://journal.esco.co.ua/2011_4/art045.htm).
4. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551 с.
5. Сотник І. М. Економічні основи ресурсозбереження : [навч. посіб.] / І.М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2013. – 284 с.
6. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.
7. Суходоли О. М. Енергоефективність національної економіки: методологія дослідження та механізми реалізації: [монографія] / О. М. Суходоли. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 400 с.

Практичне заняття № 4
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ

План

1. Суть та принципи формування еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням.
2. Функціональні підсистеми еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням.
3. Ключові стратегії ресурсозбереження на державному та регіональному рівнях.
4. Стратегії ресурсозбереження на підприємстві та їх компоненти.
5. Еколого-економічні інструменти управління ресурсозберігаючою діяльністю.

Основні поняття та терміни:

Еколого-економічний механізм управління ресурсозбереженням. Стратегія ресурсозбереження. Методи управління ресурсозбереженням. Еколого-економічні інструменти управління ресурсозберігаючою діяльністю.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте основну мету, завдання, склад об'єктів ЕЕМУР.
2. Які функціональні підсистеми формують основу ЕЕМУР на різних рівнях господарювання? Розкрийте сутність кожної з них.
3. Охарактеризуйте сутність принципу самовідтворюваності як ключової характеристики ЕЕМУР. Які блоки забезпечують реалізацію даного принципу?
4. Розкрийте сутність ключових стратегій ресурсозбереження на державному та регіональному рівнях.
5. Назвіть та охарактеризуйте основні компоненти стратегії ресурсозбереження на підприємстві.
6. Які групи методів управління ресурсозберігаючою діяльністю застосовують у сучасній світовій практиці?
7. Охарактеризуйте сутність адміністративних, моральних й емоційних (психологічних) груп методів управління ресурсозбереженням.

Теми доповідей:

1. Аудит ефективності ресурсовикористання та його розвиток в Україні.
2. Менеджмент ресурсовикористання: світова та національна практика.

Задачі:

1. Визначити витрати держави на еколого-економічне мотивування ресурсозберігаючих заходів за допомогою субсидування виробників ресурсозберігаючого устаткування, якщо витрати, пов'язані з підготовкою введення в дію важеля регулювання, становлять 180 тис. грн; витрати, пов'язані з наданням і виплатою субсидій, становлять 78,9 млн грн/рік; витрати, пов'язані з

припиненням дії мотиваційного інструменту, - 50% від річних витрат на надання і виплату субсидій. Строк, на який надаються субсидії, становить 3 роки.

2. Оцінити ефективність мотивування ресурсозберігаючих процесів на державному рівні за допомогою показників соціо-еколого-економічного ефекту та коефіцієнта соціо-еколого-економічної ефективності мотивації, якщо відомі дані, подані у таблиці.

Показник	Еколого-економічний важіль мотивації			
	субсидія	грант	податкова пільга	прискорена амортизація основних фондів
Річний інтегральний економічний ефект ресурсозбереження, млн грн	18	24	19	16
Одноразові витрати на мотивацію, тис. грн	240	110	250	570
Річні витрати на мотивацію, тис. грн/рік	3810	1200	4500	6200
Термін дії еколого-економічного важеля мотивації, років	3	2	5	5

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Петренко І. Енергоефективність в Україні. Підсумки року / І. Петренко // ЭСКО. – 2011. – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://journal.esco.co.ua/2011_4/art045.htm.
3. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551 с.
4. Сотник І. М. Економічні основи ресурсозбереження : [навч. посіб.] / І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2013. – 284 с.
5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.
6. Сотник І. М. Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України / І. М. Сотник // Економіст. – 2010. – № 12 (290). – С. 72-75.
7. Суходоли О. М. Енергоефективність національної економіки: методологія дослідження та механізми реалізації: [монографія] / О. М. Суходоли. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 400 с.

Практичне заняття № 5

МОТИВАЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ЗАХОДІВ

План

1. Сутність та складові мотивації ресурсозбереження.
2. Фактори стимулювання ресурсозберігаючих заходів.

3. Оцінка ефективності мотивації ресурсозберігаючих заходів на макроекономічному та регіональному рівнях.

3. Економічна ефективність мотивації ресурсозбереження на рівні підприємства.

Основні поняття та терміни:

Мотивація ресурсозбереження. Мотиваційні заходи з ресурсозбереження. Мотиви споживання. Потреби у ресурсозбереженні. Інтереси у ресурсозбереженні. Фактори стимулювання ресурсозберігаючих заходів. Ефективність мотивації ресурсозберігаючих заходів на макроекономічному та регіональному рівнях. Економічна ефективність мотивації ресурсозбереження на рівні підприємства.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке мотивація? Назвіть її основні компоненти.
2. На які види поділяють мотиви споживання? Як класифікуються потреби у ресурсозбереженні?
3. Що таке інтереси у ресурсозбереженні? Як вони класифікуються?
4. Розкрийте сутність факторів стимулювання ресурсозберігаючих заходів. Як впливають на мотивацію ресурсозбереження ситуативні фактори?
5. Які показники застосовуються для оцінювання соціо-еколого-економічної ефективності мотивування ресурсозберігаючих процесів на державному, регіональному, місцевому рівнях?
6. Охарактеризуйте основні мотиваційні цілі і заходи зі стимулювання ресурсозберігаючих процесів на підприємстві за категоріями персоналу.
7. Які мотиваційні заходи можуть застосовуватися підприємством до суб'єктів його найближчого оточення з метою економічного стимулювання ними ресурсозберігаючої діяльності на користь підприємства?
8. Які узагальнюючі показники застосовують для визначення ефективності системи мотивації ресурсозбереження на мікрорівні?

Теми доповідей:

1. Пільгове оподаткування ресурсозберігаючих технологій та продукції: світова та національна практика.
2. Лізинг ресурсозберігаючого устаткування і технологій: світова та національна практика.

Задачі:

1. Оцінити ефективність мотивування ресурсозберігаючих процесів на рівні підприємства за допомогою показників соціо-еколого-економічного ефекту та коефіцієнта соціо-еколого-економічної ефективності мотивації на мікрорівні, якщо відомі дані, подані у таблиці. Зробити висновки.

Показник	Еколого-економічний важіль мотивації			
	премії за зниження питомої витрати ресурсів	виплати за раціоналізаторство та винахідництво	подяки та почесні нагороди	закордонне стажування з питань ресурсозбереження
Річний соціо-еколого-економічний ефект ресурсозбереження, тис. грн	4,02	3,8	2,04	3,96
Витрати на підготовку та введення в дію певного мотиваційного важеля, грн	540	110	320	3570
Річні витрати на функціонування мотиваційного важеля, грн/рік	12810	10200	1720	16200
Витрати на припинення дії мотиваційного важеля, грн	310	180	110	4920
Термін дії мотиваційного важеля, років	5	5	10	3

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Прокопенко О. В. Теоретичні основи мотивації енерго- та ресурсозбереження / О. В. Прокопенко // Ресурсозбереження та економічний розвиток України : монографія / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – С. 71-104.
3. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551с.
4. Сотник І. М. Економічні основи ресурсозбереження : [навч. посіб.] / І.М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2013. – 284 с.
5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.
6. Сотник І. М. Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України /І. М. Сотник // Економіст. – 2010. – № 12 (290). – С. 72-75.
7. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2008. – 330 с.

Практичне заняття № 6
ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ
РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

План

1. Принципи формування інформаційної системи ресурсозбереження на мікрорівні.
2. Показники оцінки соціо-еколого-економічного рівня ресурсозберігаючої діяльності.
3. Організація моніторингу та управління ресурсозберігаючими процесами на підприємстві.
4. Інтегральна оцінка соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження.

Основні поняття та терміни:

Соціо-еколого-економічний рівень ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві. Моніторинг ресурсозберігаючої діяльності суб'єктів господарювання. Інтегральна оцінка соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження. Інтегральний показник оцінки СЕЕР ресурсозбереження за методом циклограм.

Питання для самоконтролю:

1. Чим обумовлена необхідність оцінки соціо-еколого-економічного рівня ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві? Які напрямки вона охоплює?
2. За допомогою яких показників може бути оцінений вплив ресурсозбереження на організацію матеріально-технічного постачання на підприємстві?
3. Які показники застосовуються для оцінки організаційно-технічного рівня ресурсозбереження на підприємстві?
4. Які складові визначають рівень використання виробничих ресурсів на підприємстві? Охарактеризуйте компоненти, що формують ресурсозберігаючі характеристики товарної продукції.
5. За допомогою яких складових може оцінюватися рівень впливу ресурсозбереження на підприємстві на довкілля та ефективність витрат на нього?
6. Які показники формують оцінку рівня фінансової забезпеченості і платоспроможності ресурсозберігаючої діяльності?
7. Якими показниками визначається рівень впливу ресурсозбереження на розширення ринків збуту продукції підприємства?
8. Що таке моніторинг ресурсозберігаючої діяльності суб'єктів господарювання? Розкрийте сутність етапів схеми комплексного моніторингу та подальшого управління ресурсозберігаючою діяльністю суб'єктів господарювання.
4. Обґрунтуйте необхідність застосування інтегральних (комплексних, порівняльних, рейтингових) показників оцінки СЕЕР ресурсозбереження. У яких основних напрямках вони можуть використовуватися?

5. Розкрийте сутність та мету побудови інтегрального показника оцінки СЕЕР ресурсозбереження за методом циклограм.

Теми доповідей:

1. Лібералізація ресурсних ринків: світовий та вітчизняний досвід реформування.
2. Фінансово-кредитні механізми стимулювання ресурсозбереження у розвинених країнах світу.

Задачі:

1. Проведений енергетичний аудит показав, що на підприємстві не існує чітко налагодженої системи енергоменеджменту, а саме підрозділу, який би відповідав за контроль, аналіз, регулювання процесів енергопостачання й енергоспоживання. Крім того, на підприємстві відсутня система технічного поцехового обліку енергоресурсів. Показання лічильників знімаються вручну. Виходячи з досвіду інших підприємств, уведення в дію системи енергоменеджменту дозволить скоротити споживання енергоресурсів на 5%. Крім того, впровадження власного автоматизованого обліку дозволить заощадити не менше 5% енерговитрат. За даними минулого року, підприємство споживає за рік 500 тис. кВт-год електроенергії, 300 тис. м³ природного газу, 10 тис. м³ води. За цінами 1кВт-год - 0,35 грн; 1000 м³ газу - 1500 грн; 1000 м³ води - 5150 грн. Витрати на впровадження системи енергоменеджменту - 25 тис. грн. Витрати на автоматизацію обліку електроенергії, газу, води - 90 тис. грн, монтажні й налагоджувальні роботи - 50 тис. грн. Обґрунтуйте економічну та екологічну доцільність запропонованих рекомендацій. Упродовж якого терміну окупляться дані заходи?

2. Оцінити зміну організаційного рівня ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві у звітному періоді порівняно з попереднім за допомогою методу циклограм, виходячи з таких даних. Внаслідок впровадження ресурсозберігаючих заходів зросла на 5,3% ефективність організаційної структури служб, що займаються проблемами ресурсозбереження на підприємстві; завдяки поліпшенню комп'ютерної бази на 8% підвищився рівень обліково-контрольної та аналітичної роботи, використання інформаційних технологій у процесах ресурсозбереження, а також на 4,8% зріс рівень забезпечення працівників необхідною інформацією щодо ресурсозбереження; завдяки процесам реструктуризації виробництва ступінь впровадження принципів внутрішньогосподарського розрахунку при організації ресурсозберігаючої діяльності збільшився на 2,3%. Ваги зазначених показників, визначені експертним методом, становили:

- ефективність організаційної структури служб, що займаються проблемами ресурсозбереження на підприємстві - 28%;
- рівень обліково-контрольної та аналітичної роботи, використання інформаційних технологій у процесах ресурсозбереження - 15%;
- рівень забезпечення працівників необхідною інформацією щодо ресурсозбереження - 25%;

- ступінь впровадження принципів внутрішньогосподарського розрахунку при організації ресурсозберігаючої діяльності - 32%.

Проілюструйте графічно отримані результати, побудувавши відповідні діаграми.

Література:

1. ДСТУ 3052-95 (ГОСТ 30167-95) Ресурсозбереження. Порядок встановлення показників ресурсозбереження у документації на продукцію. – Чинний від 1997.01.01. – К. : Держстандарт України, 1996. – 61 с.

2. Петренко І. Енергоефективність в Україні. Підсумки року / І. Петренко // ЭСКО. – 2011. – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://journal.esco.co.ua/2011_4/art045.htm.

3. Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. №462/2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://naer.gov.ua/o->

4. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551с.

Практичне заняття № 7

МОНІТОРИНГ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЦЕСІВ ТЕРИТОРІЇ

План

1. Поняття і завдання багаторівневої системи моніторингу ресурсозбереження.
2. Принципи соціо-еколого-економічного моніторингу ресурсозбереження.
3. Індикатори розвитку ресурсозберігаючих процесів.
4. Організація територіального моніторингу та управління ресурсозбереженням.

Основні поняття та терміни:

Соціо-еколого-економічний моніторинг ресурсозбереження. Індикатори розвитку ресурсозберігаючих процесів. Територіальна система соціо-еколого-економічних показників-індикаторів ресурсозбереження. Інтегральний індикатор ресурсозберігаючого розвитку території.

Питання для самоконтролю:

1. Що є головною метою соціо-еколого-економічного моніторингу ресурсозбереження? На яких принципах базується СЕЕМ ресурсозбереження? Які напрямки він містить?
2. Які рівні СЕЕМ ресурсозбереження виділяють залежно від складу об'єктів? За якими видами ресурсів проводиться моніторинг?
3. Які підсистеми спостереження виділяють у рамках СЕЕМ ресурсозбереження? Як поділяється останній за призначенням?
4. Які напрямки (групи) містить територіальна система соціо-еколого-економічних показників-індикаторів ресурсозбереження, використовувана для цілей моніторингу?

5. Обґрунтуйте необхідність застосування інтегральних (комплексних, рейтингових) індикаторів, які дозволяють оцінити ступінь прогресу території на шляху до ресурсозберігаючого розвитку. Які методи можуть застосовуватися для розрахунку таких показників?

6. Охарактеризуйте схему територіального СЕЕМ ресурсозберігаючих процесів. Назвіть напрямки такого моніторингу, виходячи з його ключових завдань.

Теми доповідей:

1. Основні економічні мотиваційні інструменти вирішення проблеми перероблення органічних відходів у Швеції.
2. Дуальна система Німеччини: основні принципи та результати її дії.

Задачі:

1. Виконати рейтингову оцінку регіонів за рівнем розвитку процесів ресурсозбереження у базовому і поточному роках за методом відстаней, виходячи з даних задач 4 і 5. Коефіцієнти порівняльної значущості показників подані нижче.

Показник	Коефіцієнт порівняльної значущості (вага) показника, Z_u
Приріст продуктивності праці у регіоні в результаті активізації ресурсозберігаючих процесів, %	0,15
Приріст заощаджень та інвестицій у розрахунку на душу населення внаслідок раціоналізації використання ресурсів, %	0,20
Зменшення обсягів викидів шкідливих речовин внаслідок реалізації ресурсозберігаючих заходів, т/грн ВДВ регіону	0,11
Частка нерозораних земель, %	0,12
Рівень рециркуляції відходів, %	0,11
Частка населення, що вживає питну воду, яка відповідає державним стандартам якості	0,08
Частка населення, що проживає на територіях, де дотримуються стандартів чистоти повітря, у тому числі завдяки реалізації ресурсозберігаючих заходів	0,08
Частка природоохоронних витрат, у тому числі і на здійснення ресурсозберігаючої діяльності, у ВДВ регіону	0,15

Проранжувати регіони на основі отриманої комплексної рейтингової оцінки, зробити висновки.

Література:

1. ДСТУ 3052-95 (ГОСТ 30167-95) Ресурсозбереження. Порядок встановлення показників ресурсозбереження у документації на продукцію. – Чинний від 1997.01.01. – К. : Держстандарт України, 1996. – 61 с.

2. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.

3. Половникова С. Ю. Ресурсозбереження в розширеному відтворенні трансформаційної економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / С. Ю. Половникова; [ДДДУ]. – Дніпропетровськ, 2003. – 182 с.

4. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551 с.

5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.

Практичне заняття № 8 **МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ У** **РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ**

План

1. Принципи і нормативно-законодавча база сучасної ресурсозберігаючої політики.
2. Еколого-економічні важелі стимулювання ресурсозберігаючих процесів.
3. Проблеми ресурсозбереження та шляхи їх вирішення.

Основні поняття та терміни:

Управління ресурсозбереженням. Ресурсозберігаюча політика. Принципи реалізації політики ресурсозбереження. Концепція „інтегрованої продуктової політики". Бар'єри зростанню ресурсоефективності.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте сутність базових принципів реалізації політики ресурсоефективності у розвинених державах.
2. Які економічні важелі управління застосовуються урядами розвинених країн для стимулювання енерго- та ресурсозбереження з урахуванням екологічних факторів?
3. У чому полягає сутність концепції „інтегрованої продуктової політики"? Як вона застосовується у практиці господарювання розвинених країн? Наведіть приклади.
4. Які можна виділити групи бар'єрів зростанню ресурсоефективності у розвинених країнах? Охарактеризуйте склад кожної з них.
5. Назвіть основні напрямки подолання бар'єрів ресурсозбереженню у розвинених країнах.

Теми доповідей:

1. Комплексна програма зі зменшення кількості побутових відходів у США.
2. Проблеми ресурсозбереження та екологізації суспільного виробництва у розвинених країнах світу.

Задачі:

1. Громадянин Бельгії вирішив придбати електромобіль для поїздок на роботу з передмістя Брюсселю, де він мешкає з родиною. Ціна електромобіля - 35 тис. євро. Електромобіль даного класу відповідає усім чинним технічним та природоохоронним нормам Європейського Союзу та підпадає під програму бельгійського уряду щодо стимулювання поширення екологічного чистого транспорту на дорогах країни. Відповідно до зазначеної програми покупець має право на 15% знижку від вартості електромобіля, яка компенсується за рахунок державних коштів, передбачених програмою. Крім того, ще 22% від остаточної вартості (з урахуванням державної знижки) становить знижка, яка компенсується з бюджету місцевої громади. Покупець має право обміняти в автомобільній компанії свою стару машину на бензиновому двигуні на електромобіль з доплатою. У цьому разі він може отримати знижку від 5 до 12% від покупної ціни електромобіля, яка також буде компенсована урядом країни автомобільній компанії у рамках згаданої державної програми. Розрахуйте різні варіанти остаточної ціни електромобіля, яку має сплатити громадянин Бельгії, а також суми коштів, які будуть компенсовані у рамках державної та місцевих програм стимулювання розвитку екологічно чистого транспорту, у тому числі автомобільній компанії.

2. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку у м. Копенгаген вирішило провести теплоізоляцію свого будинку з метою подальшого зменшення витрат на опалення та поліпшення мікроклімату у будівлі. Роботи з теплоізоляції будинку плануються до проведення упродовж трьох років із розподілом фінансування за роками таким чином: 1-й рік - 25 000, 2-й рік - 18 000, 3-й рік - 10 000 євро. Державна субсидія для теплоізоляції будинку становить 45% і виділяється відповідно до обсягів фінансування у кожному році. 30% усіх необхідних коштів є у накопичувальному фонді об'єднання, що формується за рахунок квартирної плати. Для отримання решти коштів передбачається взяти кредит у банку під 12% річних. Запропонуйте оптимальну схему фінансування робіт із теплоізоляції будинку протягом трьох років, використовуючи різні доступні джерела фінансових коштів.

3. Використовуючи дані задачі 2, підрахуйте строк окупності інвестиційного проекту з теплоізоляції будинку, якщо економія коштів на опаленні за 1-й рік становитиме 3 тис. євро, за 2-й - 7,5 тис. євро, а починаючи з 3-го - 9,8 тис. євро щорічно.

Практичне заняття № 9 **ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РАЦІОНАЛЬНИМ** **РЕСУРСОВИКОРИСТАННЯМ В УКРАЇНІ**

План

1. Передумови розвитку ресурсозберігаючих процесів у вітчизняній економіці.

2. Стан і проблеми управління ресурсозбереженням в Україні.
3. Пріоритети ресурсозберігаючої діяльності в Україні.
4. Регіональні аспекти вдосконалення управління ресурсовикористанням.

Основні поняття та терміни:

Управління ресурсозбереженням. Ресурсозберігаюча політика. Принципи реалізації політики ресурсозбереження. Концепція „інтегрованої продуктової політики". Бар'єри зростанню ресурсоефективності.

Питання для самоконтролю:

1. Які фактори формують економічні, соціальні та екологічні передумови ресурсозбереження в Україні?
2. Які можна назвати основні бар'єри, що перешкоджають поширенню ресурсозбереження у промисловості й побуті в Україні? Проаналізуйте їх, наведіть приклади.
3. Які можна запропонувати варіанти подальшого розвитку України з урахуванням фактора ресурсозбереження?
4. Назвіть пріоритетні сфери та заходи комплексної державної політики ресурсоефективності в Україні. Що, на Вашу думку, стане результатом їх реалізації?
5. Розкрийте сутність специфічних напрямків ресурсозбереження для груп регіонів України залежно від особливостей їх економічного розвитку.

Теми доповідей:

1. Динаміка індикаторів ресурсовикористання в Україні.
2. Основні проблеми впровадження ресурсозберігаючих заходів у вітчизняних суб'єктах господарювання.

Задачі:

1. Власник автомобільної заправної станції у передмісті Берліну вирішив скористатися пільгами, які надає уряд Німеччини при реалізації проектів у сфері альтернативної енергетики. З цією метою він встановив на території АЗС сонячні батареї потужністю 2,5 кВт, які передбачається використовувати для задоволення власних потреб в електроенергії. Вартість установки батарей - 28 тис. євро, витрати на щорічне обслуговування - 2,5% від вартості установки. Нормативний строк служби батарей - 10 років. Ціна 1 кВт-год електроенергії у місцевій електричній компанії становить 0,25 євро. Визначте, чи вигідним є встановлення сонячних батарей на АЗС та строк окупності заходу, якщо державна субсидія на їх встановлення становить 35%. Ставка дисконтування - 10%.

2. Використовуючи метод екстраполяції, спрогнозувати енергоємність ВВП України та її складові до 2020 року, виходячи з таких даних:

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Споживання ПЕР, млн т у.п.	189,3	190,2	195,7	191,4	205,6	207,7	210,7	194,5	169,7
Виробництво ВВП (у порівняльних цінах), млрд грн	104,5	109,9	120,2	127,4	130,8	140,35	151,43	154,92	131,52
Енергоємність ВВП, кг у.п./ грн	1,811	1,73	1,629	1,503	1,572	1,48	1,391	1,256	1,29

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Мельник Т. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения : [монография] / Т. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник; под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.
3. Половникова С. Ю. Ресурсозбереження в розширеному відтворенні трансформаційної економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / С. Ю. Половникова; [ДДДУ]. – Дніпропетровськ, 2003. – 182 с.
4. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551 с.
5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.

Практичне заняття № 10

РОЗВИТОК РИНКУ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

План

1. Принципи формування і розвитку ринку ресурсозбереження.
2. Попит і пропозиція на ринку ресурсозбереження.
3. Структура ринку ресурсозбереження.
4. Інфраструктура ринку.
5. Проблеми ринку ресурсозбереження в Україні.
6. Напрями еколого-економічного стимулювання розвитку вітчизняного ринку ресурсозбереження.

Основні поняття та терміни:

Ринок ресурсозбереження. Ринок ресурсозберігаючої продукції. Інфраструктура ринку ресурсозбереження. Ресурсосервісні компанії. Ресурсозберігаючі проекти.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке "ринок ресурсозберігаючої продукції"? Як трактується це поняття у широкому й вузькому значеннях?
2. Назвіть основні фактори, що впливають на величину попиту на ринку ресурсозбереження. Які фактори формують пропозицію на ринку ресурсозбереження.

ресурсозберігаючої продукції?

3. Які сегменти ринку ресурсозберігаючої продукції виділяють, виходячи з класифікації напрямків ринкової діяльності? Як поділяється ринок ресурсозбереження за масштабами?

4. Які вимоги має задовольняти процес формування і розвитку ринку ресурсозбереження незалежно від його конкретної структури?

5. Що таке інфраструктура ринку ресурсозбереження? Які функції вона виконує?

6. Які взаємозв'язані складові формують інфраструктуру ринку ресурсозберігаючої продукції?

7. Які проблеми формування ринку ресурсозбереження та його інфраструктури притаманні сучасній Україні? Наведіть приклади.

8. Охарактеризуйте напрямки розвитку українського ринку ресурсозбереження на мікроекономічному рівні.

9. Яку роль відіграють ресурсосервісні компанії у розвитку вітчизняного ринку ресурсозбереження? Назвіть основні переваги виконання ресурсозберігаючих проектів через такі компанії.

10. Яких заходів має вжити уряд для стимулювання реалізації ресурсозберігаючих заходів за допомогою ресурсосервісних компаній?

Теми доповідей:

1. Переваги та загрози впровадження ресурсозберігаючих технологій в Україні.

Задачі:

1. У результаті проведення енергосервісних робіт на водопостачальному підприємстві енергосервісною компанією було забезпечено зменшення річної суми платежів підприємства за електроенергію у розмірі 18%. Капітальні витрати на реалізацію енергозберігаючого проекту становили 180 тис. грн. Визначте, за який період водопостачальне підприємство зможе розрахуватися з енергосервісною компанією за виконані роботи, якщо в оплату своїх послуг вона за договором має отримати 30% від суми зекономлених підприємством коштів за перший рік та повернути суму капітальних вкладень. Сума річних платежів підприємства за електроенергію становить 8,2 млн грн та рівномірно розподіляється за місяцями року.

2. Впровадження системи оборотного водопостачання на хімічному підприємстві за схемою перформанс-контрактингу дозволило скоротити витрати підприємства на воду на 23%, які раніше у середньому становили 10,2 млн грн щороку. Капітальні витрати на улаштування системи оборотного водопостачання становили 1380 тис. грн та були оплачені водосервісною компанією. За договором остання має компенсувати собі капітальні витрати за проектом та додатково одноразово отримати 50% обсягу економії коштів за перший рік виникнення економії. Період отримання хімічним підприємством гарантованого ефекту у вигляді економії коштів за воду внаслідок

впровадження проекту становить 5 років (у разі незмінних тарифів на воду). Підрахуйте, який економічний ефект від впровадження системи оборотного водопостачання отримає підприємство за весь період реалізації проекту, якщо ставка дисконтування - 10%.

3. Удосконалення системи матеріально-технічного постачання на основі запровадження логістичних заходів на промисловому підприємстві за схемою перформанс-контрактингу дозволило скоротити його середньорічні витрати у розмірі 12,5 млн грн на 12,3%. Капітальні витрати за проектом становили 580 тис. грн та були оплачені ресурсосервісною компанією. За договором остання набула права одноразово отримати 65% обсягу економії коштів за перший рік виникнення економії. Період отримання промисловим підприємством гарантованого ефекту у вигляді економії коштів внаслідок впровадження проекту становить 7 років. Визначте, який економічний ефект від впровадження проекту отримають ресурсосервісна компанія та промислове підприємство за весь період реалізації проекту, якщо ставка дисконтування - 10%. Чи окупляться кошти, вкладені у проект ресурсосервісною компанією та за який термін?

Література:

1. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
2. Мельник Т. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения : [монографія] / Т. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник; под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.
3. Половникова С. Ю. Ресурсозбереження в розширеному відтворенні трансформаційної економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / С. Ю. Половникова; [ДДДУ]. – Дніпропетровськ, 2003. – 182 с.
4. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551с.
5. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.

3. Загальні вимоги до самостійної роботи

Для розширення та поглиблення знань, отриманих у процесі вивчення лекційного матеріалу, і набуття практичних навичок, рекомендований перелік питань студентам для самостійної роботи. У процесі самостійної роботи студент вчиться користуватися спеціальною та навчальною літературою, проводити економічний аналіз ресурсозберігаючих процесів, виявляти проблеми конкретного суб'єкта господарювання, пов'язані з використанням природних та інших видів ресурсів, та обґрунтовувати заходи щодо поліпшення використання ресурсів у рамках підприємства, галузі, регіону, національної та глобальної економіки, набуває навичок дослідної роботи.

4. Завдання для самостійної роботи

Змістовий модуль 1.

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ Й ЕВОЛЮЦІЯ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (6 год)

1. Передумови й еволюція ресурсозберігаючої діяльності.
2. Поняття ресурсозбереження та його складові.
3. Ресурсозбереження в умовах інформаційної економіки.
4. Поняття і класифікації ресурсів.

ТЕМА 2. ФАКТОРИ ТА НАПРЯМКИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ (6 год)

1. Концепції «фактора 4», «фактора 10», «фактора Х», «нульових відходів» та результати їх застосування у розвинених країнах світу.
2. Еколого-економічні результати застосування ресурсозбереження у різних галузях економік розвинених країн.

ТЕМА 3. ЯКІСНИЙ ТА КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (6 год)

1. Екологоорієнтовані інновації.
2. «Ефект бумеранга».

ТЕМА 4. ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ЗАХОДІВ (6 год)

1. Недоліки оцінки ефективності ресурсозберігаючих проектів на сучасному етапі.
2. Напрямки удосконалення існуючих методичних підходів до оцінки соціо-еколого-економічної ефективності ресурсозбереження.
3. SWOT-аналіз та зарубіжні методики оцінки еколого-економічної ефективності ресурсозбереження.
4. Порядок розрахунку показників економічної ефективності інвестиційних проектів із ресурсозбереження та ресурсоемності продукції.

ТЕМА 5. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ (6 год)

1. Суб'єкти ЕЕМУР.
2. Примусові та заохочувальні економічні методи управління ресурсозберігаючою діяльністю.

ТЕМА 6. МОТИВАЦІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ЗАХОДІВ (6 год)

1. Економічні інструменти прямої та непрямой мотивації.
2. Необхідні умови ефективного мотивування ресурсозбереження в окремого суб'єкта господарювання.

ТЕМА 7. ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ (6 год)

1. Основні напрямки практичного використання інформаційної системи соціо-еколого-економічних показників ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві.
2. Багаторівнева система СЕЕМ ресурсозбереження.

ТЕМА 8. МОНІТОРИНГ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЦЕСІВ ТЕРИТОРІЇ (6 год)

1. Особливості побудови організаційних структур з проведення СЕЕМ ресурсозберігаючих процесів на території.
2. Організаційно-функціональна схема регіонального СЕЕМ та управління ресурсозбереженням.

Змістовий модуль 2.

ТЕМА 9. МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ (11 год)

1. Основні державні і міждержавні програми з підвищення ресурсоефективності виробництва у розвинених країнах.
7. Програми розвитку відновлюваної енергетики у країнах Європейського Союзу.
8. Основні економічні мотиваційні інструменти вирішення проблеми перероблення органічних відходів у Швеції.
9. Дуальна система Німеччини: основні принципи та результати її дії.
10. Комплексна програма зі зменшення кількості побутових відходів у США.
11. Проблеми ресурсозбереження та екологізації суспільного виробництва у розвинених країнах світу.
12. Пільгове оподаткування ресурсозберігаючих технологій та продукції: світова та національна практика.
13. Лізинг ресурсозберігаючого устаткування і технологій: світова та національна практика.
14. Фінансово-кредитні механізми стимулювання ресурсозбереження у розвинених країнах світу.

ТЕМА 10. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РАЦІОНАЛЬНИМ РЕСУРСОВИКОРИСТАННЯМ В УКРАЇНІ (6 год)

- Результати незбалансованого управління ресурсозбереженням в Україні.
2. Спеціалізовані послуги з ресурсозбереження.
 3. Основні проблеми впровадження ресурсозберігаючих заходів у вітчизняних суб'єктів господарювання.

ТЕМА 11. РОЗВИТОК РИНКУ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ (7 год)

1. Особливості інфраструктури вітчизняного ринку ресурсозбереження.
2. Стандартизація ресурсоспоживання та її розвиток в Україні.

3. Екологічна сертифікація та її розвиток в Україні.
4. Аудит ефективності ресурсовикористання та його розвиток в Україні.
5. Менеджмент ресурсовикористання: світова та національна практика.

5. Питання для підсумкового контролю:

1. Передумови й еволюція ресурсозберігаючої діяльності.
2. Поняття і класифікації ресурсів.
3. Економічні, соціальні, політичні та екологічні передумови розвитку ресурсозберігаючої діяльності.
4. Поняття ресурсозбереження та його складові.
5. Фактори підвищення ресурсоефективності економічних процесів.
6. Класифікація ресурсозберігаючої діяльності за видами ресурсів, що зберігаються.
7. Класифікація ресурсозберігаючої діяльності за змістом процесів, що відбуваються.
8. Класифікація ресурсозберігаючої діяльності за масштабами дії.
9. Класифікація ресурсозберігаючих процесів за обсягами фінансування та результатами.
10. Класифікація ресурсозберігаючих процесів за стадіями життєвого циклу продукції.
11. Напрямки ресурсозбереження.
12. Процеси ресурсозбереження за можливостями реалізації.
13. Види ресурсозберігаючого потенціалу.
14. Ефекти ресурсозбереження за формою зовнішнього прояву та залежно від лага часу.
15. Ефекти ресурсозбереження за можливостями кількісного виміру та широтою охоплення.
16. Види ефектів ресурсозбереження за видами результатів та видами ресурсів, які заощаджуються.
17. Види ефектів ресурсозбереження за споживачами (реципієнтами).
18. Класифікація ефектів ресурсозбереження за стадіями життєвого циклу ресурсу, який заощаджується.
19. Позитивні та негативні аспекти ресурсозбереження.
20. Показники ефективності ресурсовикористання.
21. Проблеми оцінки економічної ефективності ресурсозбереження з урахуванням соціальних та екологічних факторів.
22. Економічна ефективність ресурсозберігаючих заходів на макроекономічному та регіональному рівнях.
23. Економічна ефективність ресурсозбереження на рівні підприємства.
24. Суть та принципи формування еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням.
25. Функціональні підсистеми еколого-економічного механізму управління ресурсозбереженням.

26. Ключові стратегії ресурсозбереження на державному та регіональному рівнях.
27. Стратегії ресурсозбереження на підприємстві та їх компоненти.
28. Еколого-економічні інструменти управління ресурсозберігаючою діяльністю.
29. Сутність та складові мотивації ресурсозбереження.
30. Фактори стимулювання ресурсозберігаючих заходів.
31. Оцінка ефективності мотивації ресурсозберігаючих заходів на макроекономічному та регіональному рівнях.
32. Економічна ефективність мотивації ресурсозбереження на рівні підприємства.
33. Недоліки оцінки ефективності ресурсозберігаючих проектів на сучасному етапі.
34. Напрямки удосконалення існуючих методичних підходів до оцінки соціо-еколого-економічної ефективності ресурсозбереження.
35. SWOT-аналіз та зарубіжні методики оцінки еколого-економічної ефективності ресурсозбереження.
36. Принципи формування інформаційної системи ресурсозбереження на мікрорівні.
37. Основні напрямки практичного використання інформаційної системи соціо-еколого-економічних показників ресурсозберігаючої діяльності на підприємстві.
38. Показники оцінки соціо-еколого-економічного рівня ресурсозберігаючої діяльності.
39. Організація моніторингу та управління ресурсозберігаючими процесами на підприємстві.
40. Інтегральна оцінка соціо-еколого-економічного рівня ресурсозбереження.
41. Поняття і завдання багаторівневої системи моніторингу ресурсозбереження.
42. Принципи соціо-еколого-економічного моніторингу ресурсозбереження.
43. Індикатори розвитку ресурсозберігаючих процесів.
44. Організація територіального моніторингу та управління ресурсозбереженням.
45. Принципи і нормативно-законодавча база сучасної ресурсозберігаючої політики.
46. Еколого-економічні важелі стимулювання ресурсозберігаючих процесів.
47. Проблеми ресурсозбереження та шляхи їх вирішення.
48. Передумови розвитку ресурсозберігаючих процесів у вітчизняній економіці.
49. Стан і проблеми управління ресурсозбереженням в Україні.
50. Пріоритети ресурсозберігаючої діяльності в Україні.
51. Регіональні аспекти вдосконалення управління ресурсовикористанням.

52. Принципи формування і розвитку ринку ресурсозбереження.
53. Попит і пропозиція на ринку ресурсозбереження.
54. Структура ринку ресурсозбереження.
55. Інфраструктура ринку.
56. Проблеми ринку ресурсозбереження в Україні.
57. Напрями еколого-економічного стимулювання розвитку вітчизняного ринку ресурсозбереження.
58. Глобалізація та її вплив на ресурсозберігаючі процеси.
59. Тінізація економіки та її вплив на ресурсоемність ВВП країни.
60. Національні законодавчі і нормативні акти у галузі ресурсозбереження й охорони навколишнього природного середовища.
61. Стандартизація ресурсоспоживання та її розвиток в Україні.
62. Екологічна сертифікація та її розвиток в Україні.
63. Екологічна та енергетична паспортизація господарських об'єктів.
64. Аудит ефективності ресурсовикористання та його розвиток в Україні.
65. Менеджмент ресурсовикористання: світова та національна практика.
66. Пільгове оподаткування ресурсозберігаючих технологій та продукції: світова та національна практика.
67. Лізинг ресурсозберігаючого устаткування і технологій: світова та національна практика.

6. Оцінювання

В процесі вивчення дисципліни “Економічні основи ресурсозбереження” використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студента за 100-бальною шкалою:

- поточне опитування;
- підсумкове оцінювання по кожному змістовому модулю;
- залік.

Переведення оцінки в шкалу ECTS та національну шкалу здійснюється за схемою:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Зараховано
82 – 89	B	
75 - 81	C	
67 -74	D	
60 - 66	E	
1 – 59	Fx	Незараховано (з можливістю повторного складання)

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Рейтингову оцінку за залік (за 100-бальною шкалою) з даного курсу студент

може набрати двома способами:

- 1) з урахуванням балів, набраних за результатами підсумкового оцінювання по кожному змістовому модулю без здачі заліку;
- 2) без урахування балів, набраних за результатами підсумкового оцінювання по кожному змістовому модулю, але із здачею письмового заліку.

Критерії оцінювання знань студента на практичних заняттях:

Повна відповідь студента на питання семінарського заняття і додаткові питання викладача	4
Часткова відповідь студента на питання семінарського заняття	2,5-3,9
Неповна відповідь на запитання семінарського заняття	0,5-2,4

В першому випадку рейтингова оцінка визначається як сума двох складових:

- сумарної кількості балів за поточне опитування з відповідних тем (40 балів);
- сумарної кількості балів, набраних за результатами підсумкового оцінювання по кожному змістовому модулю (максимум 60 балів).

В другому випадку (якщо студент протягом семестру не набрав 60 балів або хоче підвищити свій рейтинг – сумарна кількість балів, набраних за результатами підсумкового оцінювання по кожному змістовому модулю, не враховуються, а рейтингова оцінка визначається як сума двох складових:

- сумарної кількості балів за поточне опитування з відповідних тем (40 балів);
- оцінки за залік (максимум 60 балів).

Залік

Поточний контроль (40 балів)										Модульний контроль (60 балів)	Заг. к-ть балів
Модуль 1										Модуль 3	100
Змістовий модуль 1							Змістовий модуль 2 ІНДЗ			МКР 1 – 40 МКР 2 – 20	
28 бал							12 балів				
Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11		
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

7. Основна рекомендована література

1. ДСТУ 3052-95 (ГОСТ 30167-95) Ресурсозбереження. Порядок встановлення показників ресурсозбереження у документації на продукцію. – Чинний від 1997.01.01. – К. : Держстандарт України, 1996. – 61 с.
2. Мельник Л. Г. Економіка природних ресурсів : [навч. посіб.] / Л. Г. Мельник, І. М. Сотник, О. Ю. Чигрин. – Суми : Університетська книга, 2010. – 348 с.
3. Мельник Т. Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения : [монография] / Т. Г. Мельник, С. А. Скоков, И. Н. Сотник; под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с.

4. Петренко І. Енергоефективність в Україні. Підсумки року / І. Петренко // ЭСКО. – 2011. – № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://journal.esco.co.ua/2011_4/art045.htm.
5. Половникова С. Ю. Ресурсозбереження в розширеному відтворенні трансформаційної економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / С. Ю. Половникова; [ДДДУ]. – Дніпропетровськ, 2003. – 182 с.
6. Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. №462/2011. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://naer.gov.ua/o>.
7. Прокопенко О. В. Теоретичні основи мотивації енерго- та ресурсозбереження / О. В. Прокопенко // Ресурсозбереження та економічний розвиток України : монографія / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – С. 71-104.
9. Ресурсозбереження та економічний розвиток України : [монографія] / за заг. ред. І. М. Сотник. – Суми : ВТД «Університетська книга». – 551с.
10. Сметанин В. Механізм фінансування ресурсозбереження на муніципальних підприємствах комунального господарства / В. Сметанин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//interm.gtk.gau.hu/miau/61/szmetanyin_article_1.pdf](http://interm.gtk.gau.hu/miau/61/szmetanyin_article_1.pdf).
11. Сотник І. М. Економічні основи ресурсозбереження : [навч. посіб.] / І.М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2013. – 284 с.
12. Сотник І. М. Управління ресурсозбереженням: соціо-еколого-економічні аспекти : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : СумДУ, 2010. – 499 с.
13. Сотник І. М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження : [монографія] / І. М. Сотник. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2008. – 330 с.
14. Сотник І. М. Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України / І. М. Сотник // Економіст. – 2010. – № 12 (290). – С. 72-75.
15. Суходоля О. М. Енергоефективність національної економіки: методологія дослідження та механізми реалізації: [монографія] / О. М. Суходоля. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 400 с.

Навчально-методичне видання

Матвійчук Наталія Миколаївна

Економічні основи ресурсозбереження

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи

Друкується в авторській редакції

Друк – Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13.
Тираж 25 прим. Обсяг 1 обл.-вид. арк.

